

■ להלכה, אין מגבלין הרבה קמח קלי [שאינו בר גיבול] שמה יבוא לגבל קמח שאינו קלי [שהוא בר גיבול], אבל מותר לגבלו בשינוי מעט מעט [כרבי יוסי בר יהודה] (שו"ע או"ח שכא, יד), ולפוסקים הסוברים שגם נתינת המים לקמח אסורה [כרבי], מותר לגבל מעט מעט רק אם נתן את המים בערב שבת (משנ"ב שם, נב, וראה משנ"ב שכד, יא, שנהגים להחמיר כדעה זו). אבל שתיתא [קמח קלוי של תבואה שלא הביאה שליש וטחנו אותה טחינה גסה], אם היא לבילה עבה דינה כקמח קלי, ואם היא רכה יכול ללוש ממנה הרבה יחד, ובתנאי שישינה בסדר נתינת המים (שו"ע שם), ויש אומרים שצריך לשנות גם בגיבול [כדעת תרומת הדשן] וטוב להחמיר כדעה זו (משנ"ב שם, נז, וראה עוד במשנ"ב שם, סח).

וְדָלָא לְקִיסַי בְּלִישְׁנֵיהּ מְלִקְטִין לִיהּ למקום שיכול להחזירו (מאירי, חי' המיוחסים לר"ן), והחידוש בזה, שאף שאין מזונותיו עליך מותר להאכילו כשאינו יכול לאכול בצורה אחרת, אך אסור לתחוב לו מזון למקום שאינו יכול להחזירו [כדעת רב יהודה לעיל (קנה, ב)] (אלה רבה שכד, י, וראה במהרש"ל). ויש מפרשים שבעל חי שאינו יכול לאכול לבד, מותר לתחוב לו מזון גם למקום שאינו יכול להחזירו, משום צער בעלי חיים (ש"ת רמ"א עט, מג"א שה, יב). ■ להלכה, בעל חי שאינו יכול לאכול לבד, אסור לתחוב לו אוכל למקום שאינו יכול להחזיר, ועל ידי גוי מותר [כאלה רבה], ויש מתירים גם על ידי ישראל [כהרמ"א] (משנ"ב שכד, כז, ובביאה"ל שם ד"ה ודין).

הֵיכִי מְשַׁנֵּי וְכוּ' שְׁתֵּי וְעָרְב, וגיבול זה הוא גיבול בשינוי, כיון שאין המורסן מעורב כל צורכו, אבל אסור לגבל ללווים גיבול גמור מעט מעט כדרך שהתרונו לעיל ב'שתית', שלא התרונו כן אלא לצורך מאכל אדם ולא לצורך בהמה. ועוד, שההיתר הוא רק ב'שתית' שאי אפשר לאכול ללא גיבול גמור, ולא במורסן שאפשר לאכול ללא גיבול גמור (תלמיד הרמב"ן, וראה שם שלדעתו אסור לגבל לצורך תרגולים). ויש סוברים, שגם לצורך שוורים מותר לגבל מעט מעט כדרך שהתרונו ב'שתית', אלא שנתחדש בזה שאם מגבל שתי וערב, יכול לגבל כמות גדולה בבת אחת (ריטב"א, מג"א שכד, א בשם הרמב"ן במלחמות, אולם ראה ביאה"ל שם, ג ד"ה מורסן).

וכשמגבילים שתי וערב, מוליק את המקל פעם אחת שתי ופעם אחת ערב (רש"י) ולא יותר (ב"י שגד, ג בדעת רש"י). ויש סוברים שמותר להוליך את המקל כמה פעמים שתי וערב, אך אסור לסובב את המקל בכלי (ב"י שם, ע"פ הר"ף והרמב"ם), ויש שצידד, שצריך להוציא את המקל מהכלי בין השתי לערב, שאם לא כן הרי זה סיבוב של המקל בכלי (הזו"א או"ח נח, ו).

אָמַר רַב יְהוּדָה מְנַעְרֵוּ לְכָלִי אחר כדי שיתערב (רמב"ם שבת כא, לד). ויש שפירש, שמנער את הכלי היטב, כדי שהמורסן שנמצא בתוכו יתערב (הגהות מיימוניות שם, י, בשם ספר התרומה).

■ להלכה, אם נתן מים על גבי מורסן מערב שבת, מותר לגבלו שתי וערב, ולנערו מכלי לכלי כדי שיתערב (שו"ע או"ח שכד, ג), ואסור לגבל כדרכו מעט מעט [כתלמיד הרמב"ן] (משנ"ב שם, ו), וכשמגבל שתי וערב יכול להעביר את המקל בכלי כמה פעמים [כהר"ף והרמב"ם] (ביאה"ל שם, וראה משנ"ב מהדו' דרשו שם). ואם לא נתן מערב שבת, ראה לעיל (קנה, ב ד"ה רבי יוסי).

רְבִי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הֵיא, אבל לרבי לא מועיל שינוי בגיבול, כיון שמיד בנתינת המים חייב משום לש (רש"י), ונתינת המים מעט מעט אינה נחשבת כשינוי [אף שלענין נתינת הקמח היא נחשבת שינוי, וכדלהלן] (תלמיד הרמב"ן, ריטב"א).

עַל יָד עֵל ד' - מעט מעט (ר"ף; רבינו חננאל). ולדעת הרמב"ם (המובאת לעיל קנה, ב ד"ה אין) שקמח קלי אינו בר גיבול ואין חייבים על לישתו מהתורה, דוקא בו הותרה לישתו על ידי שינוי, אבל קמח רגיל שהוא בר גיבול וחייבים על לישתו מהתורה, אסור ללוש אותו בשינוי. אולם לדעת התוס' (המובאת לעיל שם) שקמח קלי נחשב כבר גיבול וחייבים עליו מהתורה, אם כן כשם שמוותר ללוש אותו בשינוי, הוא הדין שמוותר ללוש קמח רגיל בשינוי, והטעם שהברייתא דיברה רק על קמח קלי, כיון שאפשר לאוכלו בשבת ללא אפייה (פמ"ג שכא א"א ז, וכע"ז בחזו"א או"ח נח, ז).

ויש שסובר, שגם לדעת התוס' שקמח קלי נחשב כבר גיבול, מכל מקום מדאורייתא אין בו איסור לישתו, כיון שלישתו אסורה מדאורייתא רק בדבר שלא היה ראוי לאכילה קודם הלישתו, אבל קמח זה ראוי לאכילה גם קודם הלישתו, והשינוי של מעט מעט מועיל להתיר רק איסור לישתו מדרבנן, אבל קמח רגיל שמדאורייתא חייבים על לישתו, לא מועיל בו שינוי של מעט מעט (ביאה"ל שכא, יד ד"ה שמא).

הָא עֵבֶרָה הָא בְּרַבִּי, ו'קמח קלי' הוא עבה, ו'שתית' הוא קמח קלי רך (ב"י שכא, יד, ע"פ לשון הגמ' ורש"י). ויש שפירש ש'שתית' הוא קמח קלוי של תבואה שלא הביאה שליש ונטחנה טחינה גסה, שאינו דומה לקמח רגיל כלל ובו יש חילוק בין עבה לרכה, אבל בקמח קלי אין חילוק, ובכל מקרה אסור ללוש אותו שמא יבוא ללוש קמח שאינו קלי (רמב"ם שבת כא, ג), ולדבריו אין גורסים בגמ' 'והא אמרת אין גובלין', שהרי 'שתית' אינו קמח קלי, אלא גורסים 'והתניא אין גובלין', כלומר, שיש ברייתא מפורשת האוסרת לגבל 'שתית' (מגיד משנה שם, וכע"ז בריטב"א בשם הר' ישעיה).

וההיתר לתת מים לבלילה רכה הוא רק כששופך את כל המים בבת אחת, שכשמימים את שפית המים העיסה כבר רכה, אבל אסור להפסיק באמצע שפית המים, כיון שבסיום השפיקה הראשונה העיסה עדיין עבה, ואסור לשפוך לתוכה מים אף שבדעתו להמשיך ולעשותה רכה (הזו"א או"ח נח, ח). וגדר 'בלילה רכה', שנשפכת מכלי לכלי, אבל אם נתן בה מים מרובים עד שאינה עיסה כלל אלא כמים עכורים, אין כאן לישתו כלל (הזו"א שם, ט, וכע"ז במשנ"ב שכד, לח).

הֵיכִי מְשַׁנֵּי וְכוּ' בְּשֶׁבֶת נֹתֵן אֶת הַשְּׁתִית וְאַחַר כֵּן נֹתֵן אֶת הַחֲמִץ, ושינוי זה מועיל רק בבלילה רכה שלא שייכת בה לישתו גמורה, אבל בבלילה עבה אין השינוי בסדר נתינת המים נחשב לשינוי (תרומת הדשן נג; הזו"א או"ח נח, ב). ושינוי בסדר נתינת המים מועיל לא רק לרבי הסובר שנתנת המים נחשבת לישתו, אלא גם לרבי יוסי בר יהודה הסובר שרק הגיבול נחשב כלישתו, שכשמשינה בסדר נתינת המים יכול ללוש הרבה יחד ואינו צריך ללוש מעט מעט (רמב"ן, ריטב"א ב"י השני, וראה בחזו"א שם שמראשונים אלו מוכח שהשינוי בסדר נתינת המים משנה גם בגיבול עצמו). ויש שסובר, שלרבי יוסי בר יהודה שרק הגיבול הוא הלישתו, צריך שינוי בגיבול, ולא מועיל שינוי בסדר נתינת המים (תרומת הדשן שם).